

Kuntien tarjoamien liikuntahallipalvelujen valvontaprojekti 2019

Tausta ja tavoitteet

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto ([Tukes](#)) valvoo kuluttajaturvallisuuslain ([920/2011](#)) nojalla kuluttajapalveluiden, kuten liikuntapalveluiden turvallisuutta. Vuoden 2019 aikana tehdyssä valvontaprojektissa Tukes tarkasti 21 kunnan liikuntahallipalvelut arvioiden niiden kuluttajaturvallisuutta palvelukokonaisuuden näkökulmasta. Liikuntahallien turvallisuutta koskeva valvontaprojekti oli lajissaan ensimmäinen. Tukes on aiemmin tehnyt valvontaa mm. uimahalleihin, kuntosaleihin sekä sisäaktiiviteettipuistoihin, joissa on havaittu turvallisuuspuutteita asiakkaille annettavissa tiedoissa ja valvontakäytänteissä sekä suorituspaikkojen rakenteiden suunnittelussa ja ylläpidossa. Tästä johtuen ennakkoon arvioitiin, että liikuntahallien turvallisuudessa saattaisi olla parannettavaa ja aiheen sopivan riskiperusteiseksi valvontaprojektiksi.

Projektin tavoitteena oli palveluntarjoajien tietämyksen lisääminen kuluttajaturvallisuuslain velvoitteista ja niiden noudattamisen valvonta. Lisäksi projektille asetettiin seuraavia tavoitteita:

1. Sitouttaa palveluntarjoajat omaehtoiseen ja turvallisuusjohtamiseen sekä sen merkityksen ymmärtämiseen.
2. Kiinnittää huomiota toimintojen ja niissä käytettävien välineiden sijoitteluun suhteessa alueella oleviin muihin toimintoihin käyttäjäryhmät huomioiden (lapset, nuoret, aikuiset, vanhuksat jne.).
3. Varmistaa käytön turvallisuudesta kiinnittämällä huomiota välineistöön, käyttäjille annettavaan ohjeistukseen ja opastukseen sekä ylläpidon riittävyteen.
4. Poistaa havaitut vaarat ja puutteet.
5. Tuottaa Tukesin ja palveluntarjoajien käyttöön materiaalia, jota voidaan käyttää valvonnassa ja turvallisuuden kehittämisessä.
6. Jakaa hyviä turvallisuuskäytäntöjä.

Valvonta ja havainnot

Valvontakohteet, rajaus ja tarkastusten kulku

Liikuntahallien palveluntarjoajiin kohdistuneita turvallisuusjohtamistarkastuksia suoritettiin yhteensä 21 kappaletta (kuva 1.). Valvonnassa keskityttiin liikuntahalleihin, joissa oli useiden eri lajien suorituspaikkoja kuten pallopelikenttiä, voimistelupaikkoja, kuntosaleja ja kiipeilypaikkoja. Projektiin valitut liikuntahallit olivat pääosin kuntien omistamia ja ylläpitämiä ja ne oli tarkoitettu yksittäisten kävijöiden, urheiluseurojen ja opetustoiminnan käyttöön kaikille ikäryhmille lapsista senioreihin. Lisäksi useat liikuntahallit toimivat tapahtumien järjestämispaikkoina.

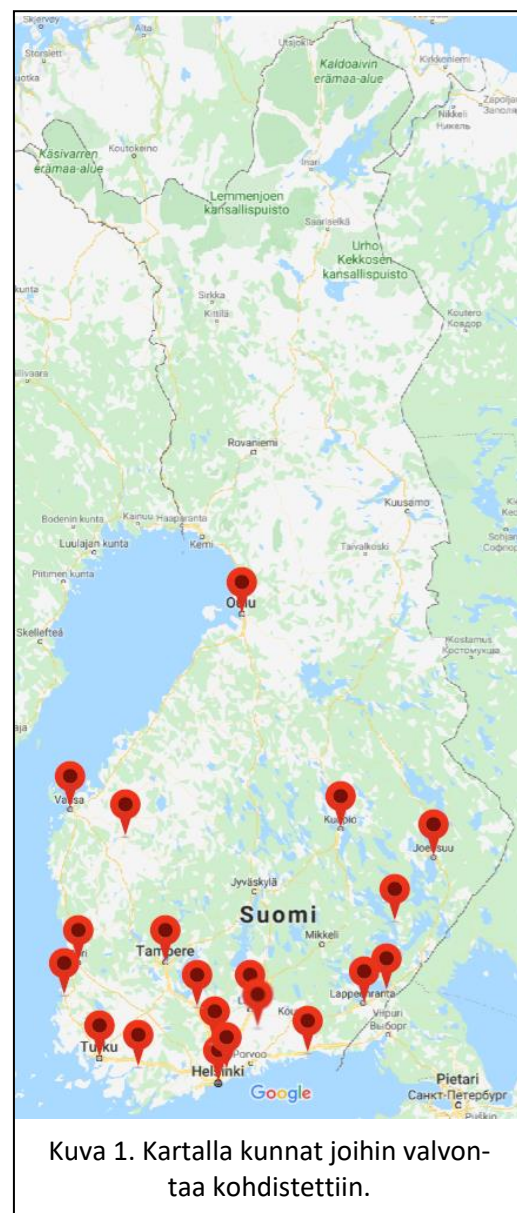
Projektin ulkopuolelle jäivät hallit, jotka on tarkoitettu vain yhden tai kahden lajin harrastamiseen.

Turvallisuusjohtamistarkastuksella keskityttiin yhdessä palveluntarjoajan vastuuhenkilöiden kanssa kuluttajaturvallisuuslain asettamien vaatimusten tarkastamiseen ja palveluntarjoajan suunnittelu- ja hankintavaiheen sekä ylläpidon käytänteisiin. Lisäksi jokaisella valvontakäynnillä tutustuttiin yhteen tai useampaan liikuntahalliin havainnoiden ja keskustellen kohteiden turvallisuudesta.

Turvallisuusasiakirja

Kuluttajaturvallisuuslaissa on listattu palveluja, joista on laadittava turvallisuusasiakirja. Näistä on katsottu aiheutuvan vähäistä merkittävämpää vaaraa palveluun osallistuville tai muiden henkilöiden turvallisuudelle. Tällaisia palveluja ovat esimerkiksi kuntosali- ja kiipeilypalvelut. Lista ei ole kaiken kattava ja uusia palveluita syntyy ja vanhat voivat muuttua muotoaan. Esimerkiksi liikuntahalleja ei mainita erikseen listassa. Kuitenkin monikäyttöinen liikuntahalli sisältää merkittäviä riskejä ja sen katsotaan kokonaisuutena olevan turvallisuusasiakirjavelvollinen palvelu. Saatujen kokemusten perusteella on tarkoituksenmukaisempaa laatia liikuntahallikohtainen turvallisuusasiakirja, jota voi täydentää tarvittaessa toimintokohtaisilla jo olemassa olevilla turvallisuusasiakirjoilla. Valtioneuvoston asetuksessa ([1110/2011](#)) on määritetty, mitä turvallisuusasiakirja tulisi toiminnan luonne ja laajuus huomioon ottaen sisältää.

Suurin osa palveluntarjoajista ei ollut laatinut liikuntahallikohtaisia turvallisuusasiakirjoja. Turvallisuusasiakirjassa edellytetyt tiedot oli kuitenkin usein käsitelty muiden lakien edellyttämässä asiakirjoissa, kuten pelastussuunnitelmissa. Tarvittaessa turvallisuusasiakirjan tiedot voi yhdistää muihin turvallisuusdokumentteihin, kuten pelastussuunnitelmaan, valmiussuunnitelmaan tai muuhun vastaavaan turvallisuussuunnitelmaan. Sisällön osalta yksi tärkeimpiä asioita on kuvata palveluja koskevat merkittävimmät riskit ja vaaranpaikat sekä niistä aiheutuvat seuraukset. Lisäksi tulee määrittää riittävät toimenpiteet, joilla näitä pyritään ehkäisemään. Tärkeää on, että ei vain tyydy kuvamaan liikuntahallipalvelulle tyypillisiä riskejä ja vaaroja, vaan keskittyy juuri kyseisen hallin erityispiirteisiin.

Kuva 1. Kartalla kunnat joihin valvontaa kohdistettiin.

Henkilökunnan tulee tuntee turvallisuusasiakirjan sisältö ja osata toimia sen edellyttämällä tavalla. Kattavia turvallisuussuunnitelmia kannattaa hyödyntää työohjeita laadittaessa.

Onnettomuuksien seuranta

Palveluntarjoajien onnettomuuksien seuranta ja dokumentointikäytännöt olivat heikkoja. Kuitenkin valmiudet onnettomuuksien seurantaan oli olemassa lähes kaikkien palveluntarjoajien kohdalla. Käytyjen keskustelujen perusteella palveluntarjoajat kokivat ongelmaksi, että liikuntahalleissa tapahtuneista lievistä onnettomuuksista tai läheltä piti -tilanteista ei saada tietoa. Vakavia loukkaantumisia oli tapahtunut valvotuissa kohteissa vain vähän, mutta niistä palveluntarjoaja sai useimmiten tiedon ja tapaukset oli käsitelty sisäisesti vastuuhenkilöiden kesken. Palvelun turvallisuutta seuraamalla voidaan tunnistaa vaaranpaikkoja ja ennaltaehkäistä onnettomuuksia laajemmin. Henkilökuntaa tulisikin kannustaa tähän ja tietoa tulisi hyödyntää mahdollisimman laajasti. Tukesin verkkosivuilta löytyy lisätietoa [onnettomuuskirjanpidosta](#) sekä [Tukesin Excel-lomake](#), jota voi halutessaan käyttää onnettomuuksien ja turvallisuushavaintojen kirjaamiseen.

Tukesin kuluttajapalvelut -ryhmä ottaa vuosien 2019 – 2020 aikana käyttöön [VARO-rekisterin](#), jonne tullaan kirjaamaan onnettomuustapauksia kuluttajien ja palveluntarjoajien nähtäväksi. [VARO-rekisterin](#) tarkoituksena on, että toimiala voi kehittyä ja oppia onnettomuuksista. Rekisteristä löytyy jo muutamia liikuntahalliympäristössä tapahtuneita onnettomuustapauksia.

Valvonta, asiakkaille annettavat tiedot ja ensiapu

Suurimmassa osassa liikuntahalleista oli henkilökuntaa paikalla aukioloaikojen puitteissa. Osa liikuntahallien toiminnoista, kuten kuntosalit, voivat olla käytössä hallin aukioloaikojen ulkopuolella. Käytössä on myös liikuntahalleja, joissa ei ole henkilökuntaa jatkuvasti paikalla. Tällaisten liikuntahallien asiakkailta edellytettiin kuitenkin usein tunnistautumista esimerkiksi sähköisen kulunvalvonnan avulla ja liikuntahallien ovet lukittiin yöksi.

Kuluttajaturvallisuuslaki edellyttää antamaan kuluttajalle riittävät tiedot palvelun turvalliseen suorittamiseen (asetus kuluttajapalveluista annettavista tiedoista [613/2004](#)). Liikuntahalleista löytyi pääsääntöisesti tiedot sijainnista, ylläpidon yhteystiedot ja hätänumero. Lisäksi niissä halleissa, joissa oli henkilökunta esimerkiksi infopisteellä, tietoja annettiin muun muassa pääsymaksun yhteydessä.

Tietojenannossa havaittiin puutteita vieraskielisten käyttäjien osalta sekä tilojen ikärajojen tiedottamisessa. Tietojenannossa tulisikin hyödyntää kirjoitetun tekstin sijaan symboleita, silloin kun se on mahdollista (ikärajat, käyttörajoitukset). Kirjoitettavat tiedot tulisi antaa siten, että asiakkaat ymmärtävät ne (tarvittaessa eri kielillä). Lisäksi tulee arvioida ovatko annetut tiedot riittäviä ja selkeitä kaikille asiakasryhmille esimerkiksi kulttuurista ja vieraskielisyydestä riippumatta.

Palveluntarjoajat olivat tunnistaneet ensiavun tarpeen liikuntahalleilla. Ne palveluntarjoajat, joiden liikuntahalleilla oli henkilökunta paikalla aukioloaikojen puitteissa, olivat suorittaneet ensiapukoulutuksia. Liikuntahalleilta löytyi pääsääntöisesti yleiset ensiaputarvikkeet ja ne olivat vapaasti käyttäjien saatavilla. Osalta liikuntahalleja löytyi myös defibrillaattori. Tukes suosittelee tiedottamaan ensiaputarvikkeiden sekä defibrillaattorin sijainnista liikuntahallin eri suorituspaikoilla sekä hallien ulkopuolella, jotta välineet löytyisivät tarvittaessa nopeasti.

Suunnittelu ja vastuunjako

Monikäyttöisissä liikuntahalleissa eri lajien vaatimukset on pyritty yhdistämään siten, että tilat olisivat muunneltavissa tarvekohtaisesti. Huomioitavia vaatimuksia ovat mm. Rakennustiedon julkaisemat [oppaat ja](#)

[RT-kortit](#), välinekohtaiset [standardit](#) ja lajiliittojen ohjeet. Valvontakäynneillä käydyissä keskusteluissa kävi ilmi, että liikuntahallin elinkaaren aikana harrastettavat lajit ehtivät muuttua ja uusia lajeja syntyy jatkuvasti. Näin ollen lajikohtaisten vaatimusten huomioiminen suunnitteluvaiheessa ei aina ole mahdollista. Palveluntarjoajan on kuitenkin tärkeää varmistua, että käytössä olevat tilat soveltuvat uusille lajeille ja ovat turvallisia käyttöä. Liikuntahallien ylläpitohenkilökunnan osallistaminen on tärkeää suunnitteluvaiheessa. Heillä on paljon kokemusta ja tietoa hallin toiminnasta, välineistön soveltuvuudesta ja asiakkaiden tarpeista.

Tukesin tiedossa on vakavia vaahtomuovialtaissa tapahtuneita onnettomuuksia. Osa loukkaantumisista on johtunut vaahtomuovialtaiden rakenteesta. Vaikka Tukesin tietoon tulleet onnettomuudet ovat tapahtuneet pääsääntöisesti sisääktiviteettipuistojen vaahtomuovialtaissa, vastaavia riskejä on myös liikuntahalleissa. Tärkeää onkin varmistua, että vaahtomuovialtaat ovat riittävän syviä ja vaimentavia. Mitoituksessa tulee huomioida suunniteltu käyttötarkoitus, kuten sallitut hyppyt ja hyppyykorkeudet sekä käyttäjäryhmä. Lisäksi vaahtomuovialtaan ja muiden laskeutumisalueiden pitää ulottua riittävän etäälle hyppypaikasta pituus- ja sivusuunnassa. Hyppyalueen ympärillä on oltava riittävän etäälle ulottuva pehmustettu suoja-alue. Vaahtomuovialtaiden käytön tulee olla kontrolloitua ja tarvittaessa, esimerkiksi käyttäjäryhmästä riippuen, alueella tulee olla vastuuhenkilö, joka valvoo toimintaa.

Liikuntahallien omistus ja vastuu palvelun tarjoamisesta voi jakautua eri tahoille. Liikuntahallin omistajana voi toimia esimerkiksi kunnan tilapalvelu ja vuokralaisena sekä palveluntarjoajana kunnan liikuntapalvelu. Osa palveluntarjoajista oli laatinut vastuunjakotaulukon kiinteistön rakenteiden, suorituspaikkojen ja välineistön hankinnan ja ylläpidon osalta vuokranantajan ja vuokralaisen välille. Muutamilta vuokralaisena toimineilta palveluntarjoajilta vastuunjakotaulukko puuttui tai se oli hyvin yleisluonteinen. Yksityiskohtaisen vastuunjakotaulukon laatineet palveluntarjoajat kokivat sen selkeyttävän rooleja vuokranantajan ja vuokralaisen välillä. Tällöin asiasta riippuen myös käyttäjien on helpompaa ottaa yhteyttä oikeaan tahoon.

Urheiluseurat, koulut osana opetustoimintaa ja yksityisyrittäjät (esim. personal trailer) toimivat liikuntahalleissa ulkopuolisina palveluntarjoajina. Tilojen omistajalla ja ylläpitäjällä on vastuu tilojen soveltuvuudesta tarjottuun käyttöön sekä ulkopuolisten palveluntarjoajien ohjeistamisesta riittävällä tavalla. Ulkopuoliset palveluntarjoajat puolestaan vastaavat siitä, että toimivat annettujen ohjeiden mukaisesti ja noudattavat toiminnassaan muuten yleisiä käytäntöjä. Tarkastusten perusteella ulkopuolisille palveluntarjoajille on usein laadittu valmiit ohjeet turvalliseen toimintaan liikuntahallissa.

Urheilu- ja muut tapahtumat muodostavat monissa liikuntahalleissa ison osan toiminnasta. Vastuu jakautuu myös tapahtumien aikana useille tahoille, kuten liikuntahallitilan vuokranantajalle ja tapahtumanjärjestäjälle. Liikuntahallin omistajan ja ylläpitäjän vastuulla on käytännössä ne asiat, joihin tapahtumanjärjestäjä ei voi vaikuttaa, kuten tilojen kiinteät rakenteet. Tapahtumanjärjestäjä toimii kuitenkin pääsääntöisesti tapahtumansa palveluntarjoajana. Tapahtumanjärjestäjiltä tulee pyytää nähtäväksi tapahtumaan liittyvät turvallisuusasiakirjat silloin kun sitä tapahtumalta edellytetään. Tukesin verkkosivuilla löytyy hyödyllistä tietoa [tapahtumaturvallisuuteen](#) liittyen.

Ylläpito

Ylläpitotoiminta oli suurimmassa osassa valvontakohteista säilytetty kunnalla itsellään, vaikkakin se jakautui eri tahoille kunnan sisällä. Joissain kohteissa osa ylläpitotoiminnoista, kuten kuntosalien tarkastukset ja huollot sekä siivous oli hankittu ostopalveluna. Kiinteiden rakenteiden vastuu oli pääsääntöisesti osoitettu kiinteistön omistajalle, kun taas liikuntavälineistön ja muun irtaimiston vastuu oli useimmiten palveluntarjoajalla.

Valvontaprojektin havaintojen perusteella osalla kunnista puuttuu kokonaisvaltainen ja toimintokohtainen ylläpitosuunnitelma. Vain muutamalla palveluntarjoajalla oli kirjallinen (usein digitaalinen) ylläpitojärjestelmä käytössä, jossa myös tehdyt toimenpiteet dokumentoitiin. Tämä auttaa mm. tunnistamaan kaikki ylläpito

vaativat kohteet sekä toiminnot. Palveluntarjoajan tulee määrittää näille huolto- ja tarkastusvälit sekä vastuutahot.

Ylläpitotoiminta saattoi suunnitelman ja dokumentointikäytännön puutteesta huolimatta olla toteutunut käytännössä hyvin, mutta sen osoittaminen valvontakäynneillä oli palveluntarjoajille vaikeaa. Lisäksi todettiin laajassa yhteisymmärryksessä palveluntarjoajien kanssa, että ylläpitosuunnitelman / -järjestelmän puuttuminen saattoi aiheuttaa katveja tai päällekkäisyyttä ylläpitotoiminnassa. Valvontaprojektin aikana kävi ilmi, että esimerkiksi kattorakenteisissa ja seinissä olevien telineiden, köysien ja vaijereiden kiinnityksiä ei oltu huomioitu ylläpitotoiminnassa. Monin paikoin todettiin asian koskevan myös koulujen liikuntasaleja, joissa on samankaltaisia kattoon tai seinälle ripustettuja liikuntavälineitä.

Tukesin tiedossa on, että muun muassa kiinteistöjen elinkaarenhallintaan on tarjolla useita ylläpitojärjestelmiä, joita muutamat kunnat ovat jalkauttaneet myös liikuntahallien toiminnanohjaukseen. Lisäksi tarjolla on toimialaan erikoistuneita järjestelmätoimittajia. Ne palveluntarjoajat, joilla oli digitaalinen ylläpitojärjestelmä aktiivisessa käytössä, kertoivat pääasiassa positiivisia kokemuksia asiasta käynnistämisvaiheeseen liittyvien haasteiden jälkeen.

Tukesin havainnot ja esille nousseet kehittämistarpeet

- Turvallisuusasiakirja
 Turvallisuusasiakirjan sisällön osalta yksi tärkeimpiä asioita on kuvata palveluja koskevat merkittävimmät riskit ja vaaranpaikat sekä niistä aiheutuvat seuraukset. Lisäksi asiakirjaan tulee määrittää riittävät toimenpiteet, joilla näitä pyritään ehkäisemään. Tärkeää on, että ei vain tyydy kuvamaan liikuntahallipalvelulle tyypillisiä riskejä ja vaaroja, vaan tunnistaa arvioinnin kohteena olevan hallin erityispiirteet. Etenkin monikäyttöisille liikuntahalleille on tarkoituksenmukaista laatia hallikohtainen turvallisuusasiakirja. Ks. lisätietoa [Turvallisuusasiakirja](#).
- Onnettomuuskirjanpito
 Palveluntarjoajien onnettomuuksien seuranta ja dokumentointikäytännöt olivat heikkoja. Palvelun turvallisuutta seuraamalla voidaan tunnistaa vaaranpaikkoja ja ennaltaehkäistä onnettomuuksia laajemmin. Henkilökuntaa tulisikin kannustaa tähän ja tietoa tulisi hyödyntää mahdollisimman laajasti. Ks. lisätietoa [Onnettomuuksien seuranta](#).
- Tietojen antaminen kuluttajille
 Tietojenannossa havaittiin puutteita vieraskielisten käyttäjien osalta sekä tilojen ikärajojen tiedottamisessa. Tietojenannossa tulisikin hyödyntää kirjoitetun tekstin sijaan symboleita, silloin kun se on mahdollista (ikärajat, käyttörajoitukset). Kirjoitettavat tiedot tulisi antaa siten, että asiakkaat ymmärtävät ne (tarvittaessa eri kielillä).

 Monissa liikuntahalleissa oli ensiapupiste. Ensiapupisteen sijainnista tulisi kertoa selkeästi liikuntahallin eri suorituspaikoilla sekä hallien ulkopuolella, jotta välineet löytyisivät tarvittaessa nopeasti. Ks. lisätietoa [Asiakkaille annettavat tiedot ja ensiapu](#).
- Tilojen käyttö
 Liikuntahallin elinkaaren aikana harrastettavat lajit ehtivät muuttua ja uusia lajeja syntyy jatkuvasti. Tärkeää varmistua, että käytössä olevat tilat soveltuvat uusille lajeille ja ovat turvallisia käyttää.
- Ylläpito
 Liikuntahalleja koskien on tärkeää olla kokonaisvaltainen ja toimintokohtainen ylläpitosuunnitelma. Suunnitelmassa mm. tunnistetaan ja määritellään toimintojen tarkastus- ja huoltotilaydet. Valvontaprojekti osoitti, että kattorakenteisissa ja seinissä olevien telineiden, köysien ja vaijereiden kiinnityksiä ei oltu huomioitu ylläpitotoiminnassa. Lisäksi laajemmat huollot ja tarkastukset on dokumentoitava.

 Liikuntahallien omistus ja vastuu palvelun tarjoamisesta voi jakautua eri tahoille. Vastuunjako- taulukolla selkeytetään eri tahojen rooleja ylläpidollisissa toimissa.

Viestintä

Tämä raportti on suunnattu liikuntahallien palveluntarjoajille toiminnan ja turvallisuuden kehittämisen avuksi. Raportti toimitetaan kuntien liikuntahallipalveluista vastaaville tahoille sekä opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualueelle.

Lisätietoja antavat:

Arttu Mäkinen

Ylitarkastaja, Kuluttajapalvelut
Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes)
PL 66, 00521 Helsinki, FINLAND
Puh. 029 5052 046
arttu.makinen@tukes.fi

Jaakko Laitinen

Ylitarkastaja, Kuluttajapalvelut
Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes)
PL 66, 00521 Helsinki, FINLAND
Puh. 029 5052 194
jaakko.laitinen@tukes.fi

Materiaalia palveluntarjoajille

Kuluttajaturvallisuuslaki ja Tukes

[Kuluttajaturvallisuuslaki 920/2011](#)

[Valtioneuvoston asetus eräitä kuluttajapalveluita koskevasta turvallisuusasiakirjasta 1110/2011](#)

[Valtioneuvoston asetus kulutustavaroista ja kuluttajapalveluksista annettavista tiedoista 613/2004](#)

[Tukes](#)

[Kuluttajille tarjottavat palvelut](#)

[Ilmoita vaarallisesta palvelusta](#)

[VARO-rekisteri](#)

Liikuntapaikkajulkaisut ja standardit

[OKM liikuntapaikkajulkaisut](#)

[Suomen standardisoimisliitto SFS ry](#)

Standardisarja kuntolaitteiden turvallisuudesta SFS-EN ISO 20957

Standardisarja kiipeily- ja boulderingseinien turvallisuudesta SFS-EN 12572

Lajiliitot

[Suomen Urheiluliitto – Kentät ja sisähallit](#)

[Suomen Palloliitto – Kenttä- ja hallimääräykset](#)

[Suomen Koripalloliitto – Säännöt ja sarjamääräykset](#)

[Salibandyliitto – Salibandyn esittely](#)

[Suomen Voimisteluliitto](#)

Kuvaliitteet

Kuva 1: Valvomattomien liikuntahallien korkeiden kiipeilyseinien vapaa ja valvoton käyttö tulisi estää. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi voimistelupatjoja hyödyntäen.

Kuva 2: Kuvan tilaa käytettiin salibandyyn pelaamiseen, johon se ei sovellu useista turvallisuuspuutteista johtuen. Esimerkiksi kaiteen kiinnityspultit ja kallioiden aiheuttavat salibandyyn pelaajille vaaraa.

Kuva 3: Budosalien seinät voidaan pehmustaa ja lämmityspatterit sekä muut ulokkeet nostaa korkealle loukkaantumisaaralle ehkäisemiseksi.

Kuva 4: Liikuntahallien suunnitteluvaiheessa tulisi huomioida tilojen muunneltavuus ja monikäyttö. Väliverhoilla iso yhtenäinen tila muuntuu eri käyttötarkoituksiin soveltuvaksi.

Kuva 5: Korkealle ripustettujen liikuntavälineiden kiinnitysten rakenteellinen kestävyys tulee arvioida ja kiinnitykset tulee tarkastaa säännöllisesti. Projektin yksi keskeinen havainto oli kattoon asennettujen liikuntavälineiden olevan ylläpidon katvepaikka.

